

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН
ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ АГЕНТЛАГ
ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ
ХӨГЖЛИЙН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

ЗӨВЛӨМЖ

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ
УЛС ТӨРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ОРОЛЦОХ ЭРХИЙГ ХАНГАХ

УЛААНБААТАР ХОТ
2021 ОН

Нэг. Хэрэгцээ, шаардлага

Статистик баримт

Монгол Улсад хөгжлийн бэрхшээлийг хараа, хэл яриа, сонсгол, хөдөлгөөн, сэтгэц, хавсарсан, бусад гэж 7 төрлөөр тодорхойлдог. Эмнэлэг хөдөлмөрийн магадлах комиссоос 50 болон түүнээс дээш хувиар хөдөлмөрийн чадвар алдсан гэж тогтоосон иргэдийг хөгжлийн бэрхшээлтэй гэж үздэг. Үндэсний статистикийн хорооны 2020 оны жилийн эцсийн мэдээгээр Монгол Улсад нийт **108399** (нийт хүн амын 3.3%) хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн байгаагаас **35556** иргэн нь нийслэл Улаанбаатар хотод амьдарч байна. Сонгуулийн насанд хүрсэн 18 түүнээс дээш насны хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн **96904** байгаа нь нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн 89,4 % эзэлж байна. Бэрхшээлийн төрлөөр нь авч үзэхэд харааны бэрхшээлтэй **10747**(11.1%), ярианы бэрхшээлтэй **3241**(3.3%), сонсголын бэрхшээлтэй **8103** (8.3%), хөдөлгөөний бэрхшээлтэй 19387 (20%), сэтгэцийн бэрхшээлтэй 18539 (19.1%), хавсарсан бэрхшээлтэй 6567(6.7%), бусад 30320 (31.2%) иргэн байна. Бусад болон хавсарсан бэрхшээлтэй иргэд нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн 37 хувийг эзэлж байгаа нь бэрхшээлийн төрлөөр ангилах боломжгүй, төрөл бүрийн хэрэгцээ шаардлагатай иргэд байна гэсэн үг юм.

Хууль эрх зүй

- Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай конвенц”-ын 29 дүгээр зүйлд “Улс төр, нийгмийн амьдралд оролцох”;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 6.3.6-д “Төрийн бодлого, шийдвэрийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд нь хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх үйл ажиллагаанд оролцуулахаас татгалзах, зайлсхийх, сонгох, сонгогдох эрхээ хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэхгүй байх” нь ялгаварлан гадуурхах нэг хэлбэр;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд “Мэдээлэл, харилцаа холбооны үйлчилгээг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэх”;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд “Улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцох”;

Нөхцөл байдал

- Сонгуулийн санал авах байруудад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хэрэгцээ шаардлагыг тооцсон орон зай хангалтгүй.
- СЕХ-ны зүгээс зарим санал авах байруудыг өөрсдийн нөөц бололцоогоор тохижуулдаг хэдий ч стандарт бус.
- Барилгын байгууламжийн хүртээмжээс гадна гадаад орчин дахь хүртээмжийн асуудлыг хамтад нь төлөвлөн хэрэгжүүлэх шаардлагатай.
- Хүртээмжийг сайжруулахад дэд бүтэц, мэдээллийн саад бэрхшээлийг багасгах “Саадгүй байдлыг бий болгох” арга хэмжээ авах нь зайлшгүй. Улмаар хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдээс гадна бүх хүн хэрэглэхэд хялбар “Тэгш хамруулсан санал хураалт” явуулах боломж бүрдэнэ.

Хоёр. Зөвлөмжийн зорилго

Сонгуулийн санал авах байр болон гадаад орчны, мөн санал авах аргыг бүх нийтэд хүртээмжтэй болгох замаар хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн сонгох эрхээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай орчин, нөхцлийг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэхэд оршино.

Гурав. Арга хэмжээ ба жишээ

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын 2020 онд Сүхбаатар дүүрэг болон Баянзүрх дүүргийн сонгуулийн санал авах байрны зам талбайн дэд бүтцийн хүртээмжийн үнэлгээний дүгнэлт, мөн Түгээмэл хөгжил ТББ-тай хамтран Засгийн газрын байруудын нийтлэг үйлчилгээний газруудын дэд бүтэц, мэдээллийн хүртээмжийн үнэлгээ хийсэн ажлын тайлан, Азийн сангийн тэтгэлгээр Түгээмэл хөгжил ТББ-аас явуулсан 2020 оны УИХ-ын сонгуулийг угтаж сонгуулийн санал авах байрны хүртээмжийг нэмэгдүүлэх талаар хийгдсэн судалгааны тайлан, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн байгууллагуудын ШҮХЭР нэгдсэн бодлогын ерөнхий зөвлөлийн 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн үйл ажиллагаан хөндлөнгийн хянал хийсэн ажлын тайлан, “Сонсголын бэрхшээлтэй сонгогч иргэн”, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй сонгогч иргэн” төслүүдийн тайлан, мэдээллүүдэд үндэслэн дараах зөвлөмжийг боловсруулав. Үүнд:

Саадгүй орчинг бүрдүүлсэн санал авах байр

- СЕХ-ны ажилтан нарын хөгжлийн бэрхшээлийн талаарх ойлголт хандлагыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр сургалт явуулж хөгжлийн бэрхшээлтэй сонгогч ирэхэд харилцааны саад учруулахгүй байхаар бэлтгэгдсэн байдлыг хангах
- Санал өгөх иргэдийн бүртгэл хэсэг дээр ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үйлчлэх туслах ажилтан, чиглүүлж өгөх хөтөч, тайлбарлагч ажиллуулах, эсвэл санал авах байрны ажилтанг туслах үйлчилгээний арга барилд сургах
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн судалгааг хийж мэдээллийг хүртээмжтэй хүргэхэд анхааран ажиллах
- Санал хураалтын дүнг ХБИ-дэд хүртээмжтэй хэлбэрээр нийтэд зарлан мэдэгдэх
- Санал авах байр тус бүрд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд санаалаа бэлтгэхэд зориулсан нэгээс доошгүй бүхээгийг тусгайлан тоноглож байрлуулах, эсвэл бүхээгийн ширээний тавцан хэт өндөр биш, өндөр нь тэргэнцэртэй иргэдэд зориулсан бие даан чөлөөтэй нууцаар өгөх нөхцөлийг бүрдүүлсэн, шалнаас 70-75 см өндөртэй ширээгээр солих
- Гэнэтийн осол аваарын үед хэрэглэх гарц, дуут дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн онцлогт тохируулан тусгайлан бэлдэх, тухайлбал, сонсголын бэрхшээлтэй иргэнд зориулсан дуут аваарын дохио, хараад унших ойлгомжтой зурагт хэлбэрээр илэрхийлсэн мэдээллийн самбар, брайл үсгээр илэрхийлсэн тэмдэглэгээ тавих

- Байнгын асаргаанд гэртээ болон асрамжийн төвүүдэд байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн саналыг очиж авахад шаардагдах хүний болон шатахуун техник хэрэгслийн нөөцийг төлөвлөн, хэрэгжилтийг хангах, явуулын санал авах хайрцаг ажиллуулах
- Гэмтэл болон төрөлхийн бие эрхтний бэрхшээлтэйн улмаас гараар бичих боломжгүй, хүндрэлтэй иргэний саналын хуудсыг төлөөлүүлэн бөглөх арга хэмжээг авах

Сонсгол, хэл ярианы бэрхшээлтэй иргэнд дэмжлэг үзүүлэх

- Мэдээллийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр сонгуулийн хороодын ажилтан албан хаагчид дохионы хэлний анхан шатны мэдлэг олгох сургалт зохион байгуулах
- Харилцах боломжгүй иргэдтэй харилцах самбар, таблет ашиглан эсвэл цаасан дээр бичих байдлаар харилцах
- Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан хүргэх сонгуультай холбоотой аливаа мэдээ, мэдээллийг дохионы хэлний хэлмэрчтэй, эсвэл хадмал, урсдаг текстэн хэлбэрээр хүргэхэд холбогдох байгууллагуудтай хамтран ажиллах
- Сонсголын бэрхшээлтэй иргэнд биечлэн дохионы хэлмэрч орчуулагчаар тусалцаа үзүүлэх болон видеогоор дохионы хэлмэрчийн тусалцаа авах боломжийг бүрдүүлж өгөх
- Саналын хуудсыг сонсголын бэрхшээлтэй сонгогч зөв бөглөхөд тохируулж нэр дэвшигчийн зурагтай хавтас нэмэлтээр бэлтгэх
- Сонсголын бэрхшээлтэй сонгогчид санал өгөх заавар, сануулгыг дохионы хэл болон хадмал орчуулгатай видеог санал авах байр бүрт хүртээмжтэй газар байршуулан үзүүлэх. Видеонд дохионы хэлний орчуулгыг дэлгэцийн гуравны нэгээс багагүй зайд тодорхой харагдахуйцаар байрлуулах
- Гадаадад амьдарч байгаа сонсголын бэрхшээлтэй сонгогчид дохионы хэлээр мэдээлэл авах боломжийг бүрдүүлэхийг тухайн улс дахь сонгуулийн төв комисст үүрэг болгох

Харааны бэрхшээлтэй иргэнд дэмжлэг үзүүлэх

- Сонгогч саналаа хэрхэн тэмдэглэх тухай товч зааврыг Монгол брайл үсгийн хөрвүүлэг /MNS 6800: 2019/ стандартын дагуу бичих
- Брайл үсгээр хэвлэсэн саналын хуудсыг санал авах байр бүрт бэлэн байлгах
- Саналын хуудсыг брайль хэлбэрээр бөглөх үед стандарт хавтас олгох
- Мэдээ, мэдээллийг харааны бэрхшээлтэй иргэнд зориулж дуу оруулж нэвтрүүлэх
- Гэрэлтүүлгийг саналын хуудас харагдахуйцаар бүрэн хэмжээнд тусгахад анхаарах
- Сул хараатай иргэдэд зориулсан саналын хуудасны үсгийн фондыг томоор хэвлэсэн байх
- Нэр дэвшигчийн зураг бүхий жагсаалтыг гаргах
- Шаардлагатай үед томруулагч шил өгөх
- Хөтөч замтай болгох- резинэн хөтөч зам хийх
- Чиглүүлэх бариул байршуулах
- Дотор шатыг хүртээмжтэй болгож, шатны гишгүүрийг резинэн товгор гадаргуутай болгох
- Шатны гишгүүрийн ирмэгийг тод өнгөөр ялгаж, бариул дээр нь давхрын дугаар заасан брайл тэмдэглэгээ хийх
- Хэрвээ Лифт ашиглахаар бол лифтний давхарын мэдээллийг монгол хэл дээр програмчлах
- Шаардлагатай үед хэрэглэх туслах тоног төхөөрөмжүүд болох тэргэнцэр, тулгуур алхуулагч, таяг бэлдэж байрлуулах

Дараах зурагт үзүүлсэн шиг байж болохгүй!!!

- Явган хүн, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан замын төлөвлөх заавар /MNS 6056:2009/ стандартын хангах
- Тухайн байгууламж руу чиглэх явган хүний замыг 100 м-ийн хүрээнд тэргэнцэртэй болон харааны бэрхшээлтэй хүний хэрэгцээнд нийцүүлсэн саадгүй орчны төлөвлөлтийг хийх
- Явган хүний замыг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хэрэгцээ шаардлага, орон зайг тооцсон хөтөч хавтан байршуулах, 1,5м- ээс их өргөнтэйгөөр төлөвлөх
- Явган хүний замын эхлэл болон төгсгөлд бордюрыг налуулж уналттайгаар хийж өгөх
 - Явган замын өргөн 1500-3000 мм,
 - Замын бордюрын налуу <1:10,
 - Хөтөч хавтан 300х300 мм, хөтөч хавтангийн өнгө тод шар,
 - Хөтөч замын товрууны өндөр 4-5 мм 300х300 мм
- Замын гарц, орц дээрх явган замын хашлагыг налуулах
- Явган хүний замын гадаргуу тэгш, авто замтай огтлолцсон хэсэгт налуу болгох
- Хэрвээ авто зогсоолтой бол хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд зориулсан зогсоол төлөвлөх
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний авто зогсоолыг бий болгож тэмдэг тэмдэглэгээг тавьж байршуулах
 - 100 машин 4% буюу 4-өөс багагүй байна.

Дараах зурагт үзүүлсэн шиг байж болохгүй!!!

Энэхүү зөвлөмжийг Монгол Улсын хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд болон санал өгөхөд хүндрэлтэй иргэдэд зориулан боловсруулж гаргасан болно. Цаашид бүх шатны сонгуулийн санал авах байр, сонгуулийн ерөнхий хорооноос өгч буй мэдээ, мэдээлэлдээ ашиглахыг зөвлөж байна.